

“Bağımsız ve Milli” Sendikalaşma: 1947 Sendikalar Kanunu’na Basının Yaklaşımı¹

Göktuğ İpek*

(ORCID: 0000-0001-8467-3410)

Makale Gönderim Tarihi

15.01.2021

Makale Kabul Tarihi

21.03.2021

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: İpek, G., ““Bağımsız ve Milli” Sendikalaşma: 1947 Sendikalar Kanunu’na Basının Yaklaşımı”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/1 (2021): 207-239.

APA: İpek, G. (2021). “Bağımsız ve Milli” Sendikalaşma: 1947 Sendikalar Kanunu’na Basının Yaklaşımı. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (1) , 207-239.

Öz

5 Haziran 1946’da Cemiyetler Kanunu’nda yapılan değişiklik ile çeşitli sosyalist partilerin yanı sıra işçi teşekküllerinin kurulmasının da önü açılmıştır. Bu değişiklik sonrasında başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere ülkenin farklı illerinde hızla pek çok sendika kurulmuştur.

Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin kanundaki değişiklikten sonra özellikle işçiler arasında hızla örgütlenmesi iktidarı tedbirler almaya yöneltmiştir. Bunun üzerine iki sosyalist parti, çeşitli yayın organları ve işçi örgütleri 16 Aralık 1946’da kapatılmış, ayrıca parti yöneticileri ve üyeleri dahil pek çok kişi tevkif edilmiştir. Daha bu tevkifat gerçekleşmeden bir ay önce ise Çalışma Bakanlığı’nın bir yasa tasarısı hazırladığı duyurulmuş, tasarıya sendikaların siyasi cereyanların etkisi dışında kalmasını sağlayacak hükümler konulduğu belirtilmiştir.

¹ Bu çalışma 9-10 Kasım 2018 tarihlerinde gerçekleşen 11. Mülkiye Genç Sosyal Politikacılar Kongresi’nde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Türkiye, goktugpek@hotmail.com

Yaşanan gelişmeler devleti işçi haklarının çerçevesini kanunlarla çizmeye ve kendi güdümünde işçi örgütlenmeleri oluşturmaya itmiştir. Bunun sonucunda hazırlanan yasa tasarısı 20 Şubat 1947'de "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun" adıyla kabul edilmiştir. Bu çalışma ile Kasım 1946'dan Şubat 1947'den sonraki aylara ait gazeteler incelenecek, böylece basın kanuna ne ölçüde yer verdiği ve yaklaşımı ele alınacaktır. Ayrıca yine bu vesileyle basının işçi sınıfına bakış açısı ile sendikalaşma, grev gibi emek süreçleri hakkındaki tutumuna bakılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Emek Tarihi, Sendikalar Kanunu, İşçi Sınıfı, Basın

"Independent and National" Unionization: Approach of Press to the 1947 Unions Law

Abstract

With the amendment made to the Law of Associations on June 5, 1946, various socialist parties, as well as the establishment of workers' organizations, were opened. Following this change, many unions have been established rapidly in different cities of the country, especially in Istanbul, Ankara and Izmir.

After the change in the law, Turkey Socialist Party and Socialist Workers and Peasants Party of Turkey especially among workers led government to take measures quickly organization. Therewith, two socialist parties, various media and workers' organizations were closed on 16 December 1946. Also, party managers and members withheld. It was announced that the Ministry of Labor prepared a draft law a month before these withholdings completed. It was stated that there were provisions to ensure that the unions excluded from the influence of political ideologies.

The developments have led the state to draw the framework of workers' rights by laws and to form workers' organizations under its command. As a result of this, the draft law was adopted on 20 February 1947 with the title of "Law on Worker and Employer Unions and Union Associations". This study will examine the periodicals of the period from November 1946 to February 1947. Thus, the extent to which the media has included the law and its approach will discuss. Besides, the perspective of the press to the working class and unionization, strike etc. attitude towards labour processes will look.

Keywords: Labour History, Unions Law, Working Class, Press

Giriş

Tek Parti Dönemi’nde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin iktidarı, siyasal tabanı asker ve sivil bürokrasi ile iktisadî bakımdan egemen sınıflar olan grupların ortaklığı üzerine inşa edilmiştir.² Savaş dönemindeki Varlık Vergisi, Millî Korunma Kanunu ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi uygulamalar orta ve büyük ölçekli sermayeyi ve toprak ağalarını, savaş döneminin ekonomik sıkıntıları ise işçi, köylü ve memuru iktidara karşı konuma getirmişti.³

II. Dünya Savaşı’nın son günlerinde Mihver Devletlerine savaş ilan ederek Birleşmiş Milletlerin kurucu ülkelerinden birisi olan Türkiye demokratikleşme adına bazı adımlar atma zorunluluğu hissetmiştir. Zira Birleşmiş Milletlerin kurucu ülkelerinin demokratik sistemle yönetilmesi Türkiye’deki tek parti yönetimine iyi gözle bakılmamasına neden olmakta idi. Her ne kadar Cumhurbaşkanı İsmet İnönü demokrasiye geçişi Amerika Birleşik Devletleri’nden ziyade Türkiye’nin istediğini belirtmişse de, demokratikleşme dış dinamiklerin etkisiyle neredeyse zorunlu hale gelmiştir.⁴ İç ve dış dinamiklerin bir araya gelmesi ile bazı antidemokratik kanunlar değiştirilerek muhalefet partilerinin kurulmasının yolu açılmışsa da bu değişiklikler muhalefet ile iktidar partisini aynı seviyeye getirecek koşulları sağlayamamıştır.⁵ Keza 4 Aralık 1945 tarihinde gerçekleşen Tan Olayı da iktidarın siyasal düzlemde olduğu kadar toplumsal düzlemde de demokrasiye ve muhalefete bakışında soru işaretleri ve güvensizlik yaratmıştır.

1946 yılına gelindiğinde Türk siyasal ve toplumsal hayatında birtakım değişimler hızla gerçekleşmiştir. Bu değişimlerden birincisi Ocak ayında Demokrat Parti (DP)’nin kurulması olmuştur. Mayıs ayında ise CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı’nda “Değişmez Genel Başkanlık” tanımı parti tüzüğünden kaldırılmıştır. Cemil Koçak’a göre, bu tanımın

² Taner Timur, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, Metis Kitabevi, Ankara, 2003, Metis Kitabevi, s. 23.

³ Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 448.

⁴ Abdulvahab Akıncı, Sefa Usta, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 29 (2015), s. 47; Çavdar, *a.g.e.*, s. 446.

⁵ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 257.

kaldırılmasının İnönü'nün önerisi ile gerçekleşmesi ilgi çekicidir. Zira bu değişiklik önerisi Batılı devletlerin gözündeki kötü imajı değiştirmek amacıyla yapılmıştır. ⁶ Ancak bu değişiklik dış politikayı yumuşatmak adına yapılan bir zorunluluk olarak da görülebilir.

Yine kurultayda yapılan değişikliklerden birisi de parti tüzüğü'nün 22. maddesinin kaldırılarak sınıf esasına dayalı cemiyetler ve dernekler kurulmasının önünün açılmasıdır. ⁷ 5 Haziran 1946 yılında Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklik ise sendikalaşma ve sol partilerin kurulmasının önünü açan asıl gelişme olmuştur. Şehmus Güzel'e göre CHP, 1946 Genel Seçimleri'nden önce işçilerin gözüne hoş gözükme, işçi sınıfına II. Dünya Savaşı boyunca çektiği sıkıntıları unutturmak ve çok partili hayata geçişteki tutumunda samimi olduğuna inandırmak için yeni sosyalist partilerin ve örgütlerin kurulmasının önündeki engelleri kaldırmıştır. ⁸ Yani iktidar partisi mensupları bu değişiklikleri çok da gönüllü olarak yapmamış, seçimleri kendisinin kazanacağı saikiyle hareket etmiştir. ⁹

Cemiyetler Kanunu'ndaki yasağın kalkmasıyla çok sayıda işçi teşekkülü vücuda getirilmiş, yine yasağın kalkmasıyla kurulan Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin iki sosyalist parti sendikal örgütlenmede başı çekmiş ve işçiler arasında etkili olmaya başlamıştır. ¹⁰ 1946 Sendikacılığı olarak adlandırılan bu dönemin tahmin edilmeyen şekilde gelişmesi, gittikçe işçilerin oy potansiyelinin farkına varılması ve DP muhalefeti gibi faktörler CHP'yi tedbirler alma mecburiyetinde hissettirmiştir. ¹¹ Aralık ayında iki sosyalist parti ile birlikte çeşitli işçi teşekküllerinin ve yayın organlarının

⁶ Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar 2. Cilt*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 368.

⁷ Koçak, *a.g.e.*, s. 368.

⁸ M. Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996, s. 147.

⁹ Emin Karakuş, *40 Yıllık Gazeteci Gözü ile İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977, s. 153.

¹⁰ Yıldırım Koç, "1947 Sendikalar Yasası", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 121 (1990), s. 11.

¹¹ Aziz Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 194.

kapatılmasıyla Çalışma Bakanlığı Sendikalar ile ilgili tasarının hazırlanma çalışmalarına hız vermiştir.¹²

Bu çalışma kapsamında mümkün olduğunca fazla sayıda gazete taranmaya çalışılmıştır. Ancak bazı gazetelerin (Ulus, Son Telgraf, Kuvvet gibi) bütün sayılarına ulaşmak mümkün olamamıştır. Her ne kadar dönemin bütün gazetelerine ya da mevcut gazetelerin bütün sayılarına ulaşmak mümkün olamamışsa da incelenen gazeteler dönemin genel ruhunu, siyasi havasını, emek ve sendikalaşma süreçlerini basın gözünden yansıtmaya bakımından anlamlıdır.

Basının Sendikalar Kanunu¹³ Hakkındaki Düşünceleri

Kanun hakkındaki ilk bilgiyi Çalışma Bakanı Sadi İrmak henüz sosyalist partilerin, sendikaların, dernek ve cemiyetlerin kapatılmadığı bir tarihte, 17 Kasım 1946’da Ankara Radyosu’nda yaptığı bir konuşmasında vermiştir. Başında bulunduğu bakanlığın çalışma esasının rejimin ana ilkelerine dayandığını belirten Bakan, ülkedeki işçinin Türk işçisi olduğunu ve kaderinin Türk milletinden ayrı olmadığını ifade etmiştir. Amaçlarının, giderek geliştiğini iddia ettiği dayanışma zihniyeti içerisinde geniş halk kitlelerinin refah seviyelerini yükseltmek olduğunu belirtmiştir. Mesleki çıkarları dengeleme, işçi ile işveren arasında çıkabilecek olası sorunlara engel olma ve mevcut sorunları çözüme devletin “adil bir nazımlık” görevi üstlenmesini temel aldıklarını öne sürerek kurulmasına izin verilen işçi ve işveren derneklerini bu görevi üstlenecek teşekküller olarak görmediklerini, sadece yardımlaşma ve mesleki gelişimi sağlamaya hizmet etmelerini beklediklerini söylemiştir. Çalışma yaşamında demokrasi ruhunu kıstas alarak işçi ve işverenin birbirlerini tamamlayan, eşit unsurlar olduğunu, iki tarafın da dileklerini hükümete iletebilmeleri için ilgili kanunlarda ve teşkilat yapısında bazı önlemler alınacağı bilgisini vermiştir. Bakanlık bu hususta yaptığı geniş çaplı anketler ve araştırmalar sonucunda İş Kanunu’nun 40 maddesinde değişikliğe gitme lüzumu duymuştur. Buna

¹² Mesut Gülmez, “Bir İnsan Hakkı Olarak Sendika Konusunda Türkiye’de Yasaklıktan “Yasal Tanıma”ya Geçiş: 1947 Yasası”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 3-4 (1982), s. 86.

¹³ Kanunun asıl adı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun olmasına rağmen hem literatürde Sendikalar Kanunu olarak geçtiği için hem de kanun isminin uzunluğu dikkate alınarak pratik olması açısından bundan sonra bu isim kullanılacaktır.

istinaden kısa bir süre sonra Meclis'e yeni bir tasarı sunulması düşünülmüştür. Değiştirilmesi düşünülen hükümlerden biri de İş Kanunu'nun sadece 10 kişi ve üzerinde işçi çalıştırmayı icap ettiren işyerlerinde uygulanması hakkındaki hükümdür. Yapılacak değişiklik ile daha az işçinin çalıştığı yerlerde de kanunun uygulanması öngörülmüştür. Ayrıca hükümete sunulan tasarıya işçi meslek derneklerinin sağlıklı bir şekilde gelişmeleri için bu derneklerin siyasi cereyanlara bulaşmamalarını sağlayacak bazı hükümler eklenmiştir. Bakan bu tasarı haricinde işçi sigortaları ile iş ve işçi bulma kurumu, işçiler için devletin kuracağı sağlık tesislerine de değinerek radyo konuşmasını sonlandırmıştır.¹⁴

Çalışma kapsamında incelenen iki sosyalist gazeteden biri olan Türkiye Sosyalist Partisi (TSP)'nin yayın organı niteliğindeki *Gün* gazetesinde aynı zamanda parti lideri olan Esat Adil'in kaleminden çıkan yazıda; uzun zamandır teşkilatsız, dağınık ve rehbersiz bir vaziyette olan işçi sınıfının son zamanlarda kendine gelmeye, birkaç ihtilalci partide¹⁵ toplanmaya ve kadrolaşmaya başladığı, kendi içinden çıkan bazı rehber kadrolar vasıtasıyla da sendikalaşma yolunda adımlar attığı ifade edilmiştir. Kanunlardaki hükümlere hassasiyetle ve özenle uyan sendikacılığı bir tehlike olarak gören ve gösterenler olmuştur. Ancak yazara göre Çalışma Bakanı'nın "makul" beyanati öyle saçma endişelerin ve yarı resmi çekincelerin artmasını engellemişse de bozgunculuk bu kez de bir başka noktadan zuhur etmiştir. Esat Adil yazısının bu kısmından itibaren açıkça adını geçirmese de Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP)'nin işçi örgütlenme modelini eleştirmiştir. Çünkü politika dışı ve demokratik bir görünüm arz eden ve sadece işçi sınıfının meslek birliklerinden ibaret olarak gördüğü sendikalara düzen verilerek gelişmesini zora sokmak amacıyla dünyada benzeri olmayan bazı işçi teşekkülleri ve dernekleri kurulduğunu öne sürmüştür. Daha sonra uluslararası sendikacılık yönteminin ülkenin milli ve toplumsal özellikleri de dikkate alınarak uygulanma şekline dair

¹⁴"Çalışma Bakanı Radyoda Bir Konuşma Yaptı", *Ulus*, 18 Kasım 1946, s. 1-2; "İş Kanununda Bazı Maddeler Değiştiriliyor", *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1946, s. 1, 3; "Çalışma Bakanının Ankara Radyosunda Yaptığı Konuşma", *Tanin*, 18 Kasım 1946, s. 2; "Dört Ayda 2731 İş Kazası Oldu", *Vakit*, 18 Kasım 1946, s. 1, 3; "İşçileri Korumak", *Vatan*, 18 Kasım 1946, s. 1; "Çalışma Bakanı Radyoda Konuştu", *Yeni Sabah*, 18 Kasım 1946, s. 3.

¹⁵ Yazar kendisinin başında bulunduğu TSP ile TSEKP'yi kastetmiştir.

birtakım maddeler sıralamıştır. Yazısını ise işçi sınıfının yüksek çıkarlarının ülke gerçeklerine ve inkılapçı yöntemlere göre düzenlenmesini, teşkilatlanmada cehalet ve kaprişlere mahal verilmemesini tavsiye ederek bitirmiştir.¹⁶

Esat Adil sendikalara değindiği ikinci yazısında, Cumhuriyet döneminin çok uzun süren sıkı baskı rejiminden kurtularak serbest teşkilatlanmaya geçişin henüz 5-10 aydır yaşandığını, toplumdaki çeşitli sınıf ve zümrelerden her biri teşkilatlanmaya başlarken işçi sınıfının da sendikalarda bir araya geldiğini belirtmiştir. Ona göre işçi sınıfının teşkilatlanması tüm dünyadakiyle benzer şekilde olmuştur ve bunun korkulacak, yadırganacak ve şaşılacak bir tarafı yoktur. Zaten o güne kadar teşkilatlanmada hep geri kalmış ve bu hakkı elde edememiş tek sınıf işçilerdir. Sayıları bir milyonu geçen işçilerin teşkilatlanmasını yadırgamak gericilik ve yobazlıktır. Çünkü işçi sınıfını mesleki teşekküllerden mahrum bırakmak toplumu bilgili bir üretim cihazından yoksun bırakmak demektir. Bunun yanı sıra ülkede sınıflar uyumlu biçimde gelişemeyecek ve bu yüzden toplumsal adalet hiçe sayılacaktır. Bu da toplumun gerilemesini kaçınılmaz hale getirecektir.¹⁷

Yazar, Türkiye’de işçi sınıfının siyaset dışı teşkilatlanmasının serbest teşkilatlanma olan sendikalar ve yarı resmi teşkilatlanma olmak üzere iki koldan gerçekleştiğini belirtmiştir. Yarı resmi teşkilatlanmanın sendikalara cephe almasının arkasında hükümetin veya CHP’nin yarı resmi bir dayanak olarak gizlendiğini ifade etmiştir. İşçinin birey olarak siyasetle uğraşma hakkı olsa da bir sendika içerisinde siyaset yapmasına karşı çıkan Esat Adil, hükümetin/CHP’nin desteklediği bazı teşekküllerin bu duruma aykırı hareket ettiğini savunmuştur. Hükümetin sendikaları zorlayıcı kimi hareketlerde bulunması diğer partiler üzerinde provokasyon yaparak bu partileri işçi teşekkülleri üzerinde müdahaleye sürüklemek amacını taşıyorsa bunun nedeni işçileri kendi çıkarları için kullanmak istemesidir. Son zamanlardaki bazı gazete haberlerinden hükümetin bu yaklaşımının sebeplerini anlamanın mümkün olduğunu düşünen yazar, bu haberlere göre

¹⁶ Esat Adil, “Sendika Düşmanları ve İşçi Teşkilatlanmasındaki Zorluklar, Yanlışlıklar”, *Gün*, Ekim Ayı İlavesi, s. 3-4.

¹⁷ Esat Adil, “Sendikaların Gelişmesi Mahzurlu Mudur?”, *Gün*, 30 Kasım 1946, s. 3-4.

bakanlığın hazırladığı tasarımı sağ elimizle verdiğimiz sol elimizle almaya çalışmak olarak değerlendirmiştir. Cemiyetler Kanunu'nun teşkilatlanma özgürlüğünü düzenlemiş olmasına rağmen tasarıdaki sınırlamalarla bu kanunu hükümsüz kılmının altında bilmedikleri nedenler olduğunu düşünmüştür. Son olarak ise, işçi meslek teşekküllerinin yaygınlaşması ve gelişmesi, federasyonlar meydana getirmesinin Türk toplumu için şerefli ve medeni bir hareket olduğunu, bunda çeşitli tehlikeler ve mahzurlar görmenin öküze altında buzağı aramaktan farksız olacağını dile getirmiştir.¹⁸

Esat Adil dönemin sol yayın organlarından *Ses* gazetesinde Aziz Nesin ile gerçekleştirdiği bir röportajda sendikalardan bahsederken kanun tasarısına da değinmiştir. Sorulan soru üzerine partisinin sendikalaşma yöntemini savunan Esat Adil, Türkiye'de sendikaların gelişmesini iki koşula bağlamıştır. Birincisi, sendikalaşmanın işçiyi parçalayıcı ve dağıtıcı değil birleştirici olmasıdır. İkincisi, çeşitli siyasi ve içtimai eğilimleri olan işçilerin sendikalarda toplanmasını kolaylaştırmak için sendikaların tamamen siyaset dışı bir kimliğe sahip olmalarıdır. İşçi teşkilatlanmasını zorlaştıran engeller arasında; işçi teşekküllerinin çok yeni olmasını, işçilerin henüz sendikaların yararını ve gerekliliğini kavrayamamış olmasını, işçilerin teşkilat terbiyesi almadığı için kolayca korkutulup aldatılmasını saymıştır. Yeni kanun tasarısı ile ilgili soruya ise, tasarının zannedildiği gibi işçi hukukunu ve teşkilatlanma özgürlüğünü daha da kısıtlayacağını sanmadığı, çünkü bunların yeterince daraltıldığı, her ne kadar tasarıda Cemiyetler Kanunu'na aykırı ve antidemokratik hükümler varsa da bu hükümlerin Meclis tarafından reddedileceğini umduğu cevabını vermiştir.¹⁹

Kasım ayında Meclis'e verilen kanun tasarısı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun Tasarısı" adını taşımaktaydı.²⁰ Tasarı o tarihe kadar sendika, dernek ya da birlik adı altında kurulmuş olan bütün teşekküllerin faaliyetlerine son verecek biçimde hazırlanmıştır. Var olan teşekküller arasında faaliyetlerini sürdürmek isteyenlerin ise üç ay içerisinde tüzüklerini kanuna uygun

¹⁸ *A.g.m.*, s. 3-4.

¹⁹ "Sendikalar Hakkında, *Ses*, 11 Aralık 1946, s. 1-2; "Türkiye Sosyalist Partisi Genel Sekreteriyle Bir Mülakat", *Gün*, 14 Aralık 1946, s. 4.

²⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 4, Toplantı: 1, 20 Şubat 1947, s. 295.

hale getirmeleri zorunlu tutulmuştur. *Cumhuriyet* gazetesine göre tasarı; işçi sendikaları, dernekleri ve birliklerinin son zamanlarda sayılarının hızla artması üzerine alınması düşünülen önlemleri barındırmaktadır. Tasarı, mühim bir toplumsal mesele ile ilgili olduğu için hem komisyonlarda hem de Meclis Genel Kurulu’nda hararetli tartışmalara sebebiyet verecektir. Tasarının en önemli maddesi olarak, işçi ve işveren olmayanların söz konusu teşekküllere üye olamayacağına dair olan ikinci maddesi gösterilmiştir.²¹ *Ulus* gazetesine göre ise bu madde sayesinde bu derneklere en geniş faaliyet olanakları açılacaktır.²²

Cumhuriyet gazetesi Aralık ayındaki bir haberde kanunlaşacak tasarı ile mevcut sendika, dernek ve birliklerin kapatılmasının söz konusu olmadığını, bunun yerine mevcut sendika, dernek ve birliklerin kanunun yayınlanmasından sonra üç ay içerisinde tüzüklerini kanuna uyumlu hale getirmeleri gerektiğini belirterek bu çelişkiyi düzeltmiştir. Aynı haberde mevcut teşekküllerin herhangi bir kanuni yetkileri olmamasına karşın yeni teşekküllerin kanun kapsamında temsil yetkisinin olacağı belirtilmiştir. Bu teşekküllerin sahip olacağı yetkiler arasında üyeleri adına genel sözleşmeler yapmak, işçi-işveren arasındaki ihtilafı incelemek ve çözmek, mesleki kurslar açmak, çeşitli hallerde işçi veya ailesine yardım etmek için sigorta sözleşmesi yapmak sayılmıştır.²³

Cumhuriyet devrinin önemli kalemlerinden olan ve önceleri sola yakınen sonradan saf değiştiren Peyami Safa, Çalışma Bakanlığı’nın hazırladığı tasarı üzerine 26 Kasım’da bir köşe yazısı yazmıştır. Dernek isminin sendika mahiyetinde olmayan Türk Basın Derneği, İstanbul Flarmoni Derneği gibi teşekküllerle karıştırılmasının önemli sakıncaları olduğuna değinerek başladığı yazısına, sendikanın tanımını yaparak devam etmiştir. Safa’ya göre sendika, işçi ile işveren arasındaki ekonomik ve sosyal çıkarları temsil etmek ve savunmak için kurulmuş devamlı teşekküllerdir. Sınıf gerçeğini reddetmek ise varlığını ortadan kaldırmayacağından sınıflar arasındaki ayrılıkları yeni bir iktisadi düzenle yok edemeyen bir rejimin sınıfsız toplum iddiası boş bir

²¹ “İşçi Dernekleri İçin Bir Tasarı Hazırlandı”, *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1946, s. 1, 3.

²² “İş Veren ve İşçi Dernekleri”, *Ulus*, 25 Kasım 1946, s. 2.

²³ “Yeni Kurulacak İşçi Sendikaları”, *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1946, s. 2.

sözdür. Sendikalizmi “sınıf hareketinin teşkilatlanması” olarak tanımlayan yazar, bunun sınıflar arasındaki anlaşmazlıkları yok etmek yerine arttıracaklarını ve hatta kanlı anlaşmazlıklar doğuracaklarını ileri sürmüştür. Bakanlığın hazırladığı tasarıdaki sendikalara siyasi etkinlikleri yasaklayan maddenin ise sınıf çatışmasını önleyemeyeceğini, çünkü bu çatışmanın sosyal ve ekonomik olduğunu savunmuştur. İşçilere grev hakkı tanımayan bir sendikalizmin geri kalmış bir kapitalizmin en iğrenç istismar hakkını işverenlere imtiyaz olarak vermek anlamına geleceğini, grev hakkı veren sendikalizmin ise devletin işçi-işveren arasında tarafsız kaldığı sürece grevler nedeniyle artan ücretlerin maliyetin yükselmesine, bunun da hayat pahalılığının artmasına yol açması demek olacağını belirtmiştir. Yazara göre, eğer elde edilen kazanç işçi ve işveren arasında liyakat ve üretim kabiliyetine göre dağıtılmazsa sermaye ile çalışma arasındaki anlaşmazlığı müzakere yöntemiyle çözmek mümkün değildir. Hazırlanan tasarıda ise, bu davanın tarihten aldığı ışığın altında incelenerek doğan bir anlayışın izleri yoktur.²⁴

Dönemin bir diğer önemli sosyalist partisi olan TSEKP'nin yayın organı *Sendika* gazetesinde Sendikacı²⁵ takma adıyla yazılan konuya dair makalede, *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan 25 Kasım'daki haberin büyük puntolarla heyecan uyandırıcı şekilde verilmesindeki maksadın işçiler arasında ve ilgili çevrelerde hoşnutsuzluk ve endişe uyandırmak, karışıklık yaratmak olduğu ileri sürülmüştür.²⁶ Sendikacı'nın bakış açısından bakılacak olursa aynı tarihte *Ulus* gazetesinde çıkan haberin - *Cumhuriyet*'in tersine- ikinci sayfada ve önemsiz bir haber gibi verilmesinin nedeni işçiler arasında endişe uyandırmamak ve karışıklık yaratmamak olsa gerektir.

Ancak Sendikacı'ya göre emekçilerin olgun şuuru sayesinde bu provokasyon sonuçsuz kalmıştır. Kanun tasarısının göz kamaştırıcı sendika hareketini frenlemek ve bir yasanın kontrolü altına almak için

²⁴ Peyami Safa, “Çalışma Bakanlığı ve Sendikalizm”, *Vakit*, 26 Kasım 1946, s. 1.

²⁵ M. Şehmus Güzel bu takma isimle yazılar yazan kişinin muhtemelen Türkiye sol hareketinin önemli isimlerinden ve TSEKP'nin başkanı Şefik Hüsnü Deymer olduğunu belirtmiştir. Bkz. M. Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi (yazılar-belgeler)*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1993, s. 236.

²⁶ Sendikacı, “Sendikaların Resmen Tanınmasına Doğru”, *Sendika*, 30 Kasım 1946, s. 1-2.

hazırlandığı belirten yazar, kanunla sendikaların resmi bir hüviyet kazanmasını ve belli haklar tanınmasını emekçi sınıfın olgun ve bilinçli bir teşebbüs yeteneği sergileyerek kazandığını belirtmiştir. Fakat ona göre bu henüz tatmin edici bir zafer değildir. İşçilerin teşkilatlanma faaliyetlerini daha da arttırarak tasarının ilk haline göre daha ileri ve kendi sınıflarını geliştirecek şekilde Meclis’ten geçmesini sağlayabileceklerini savunan Sendikacı, bazı gerici grupların kanunda sendikaları felce uğratabilecek değişiklikler yapılması için ellerinden geleni yapacağını öne sürmüştür. Bu noktada mevcut sendikalar ile bu sendikaların arkasındaki işçi kitleleri Meclis’teki tartışmaları hazır ve uyanık bir şekilde takip ederek görüşlerini açıkça dile getirdiğinde ve samimi demokrat mebuslar da buna uygun hareket ettiğinde kanunun bağımsız sendikaların gelişmesine engel olacak biçimde yasallaşması engellenebilir.²⁷

Yazar, tasarıyla ilgili ilk etapta göze çarpan ve işçilerin kabul edemeyeceğini düşündüğü noktalara temas etmiştir. İlk olarak tasarının adını ve işverenleri de içermesini yersiz bulmuştur. İşverenlerin tepeden tırnağa teşkilatlı bir sınıf olduğunu belirtmiş, işçilere karşı teşkilatlanmaya ihtiyaçları olmadığını ve Cemiyetler Kanunu dahilinde teşkilatlanmalarının yeterli olduğunu savunmuştur. İkinci olarak, sendikaların sadece kendilerine üye olanlar adına hareket edebileceği ve kolektif sözleşme imzalayabileceklerine dair olan hükmünü tamamıyla yanlış ve milli menfaatlere zararlı bulmuştur. Ona göre sendikalar sadece emekçiler arasında belirli bir zümre için imtiyazlı bir durum yaratan teşekküller değildir. Tam tersine işçiler arasında ekonomik çıkarlarını korumada, en kötü durumda olanlarının insafsızca soyulmasını ve ezilmesini nihayete erdirmeyi asıl görev olarak görürler. Üçüncü olarak, partilerde aktif rol üstlenenler mensup oldukları sendikanın üye çoğunluğunca seçilseler bile sendikada sorumluluk gerektiren bir görev almalarına engel olunmasını vatandaş serbestliğini kısıtlayan, anayasaya aykırı, egemen bir sınıfın gayreti olan büyük bir haksızlık olarak değerlendirmiştir. Bu maddenin tasarıya konma amacının inkılapçı işçi partilerine mensup kişilerin sendikalara yol göstermelerini engellemek olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca Meclis’in, egemen sınıf tarafından hazırlanan kanundaki tek taraflı

²⁷ Sendikacı, *a.g.m.*, s. 1-2.

bakış açısını kaldıracağına inancı olmadığını ilave etmiştir. Son olarak - her ne kadar uygulamada bir mahsur olarak görmese de- bölge sendika birliklerine girebilmek için alınacak kararın sendika genel toplantılarında üçte iki çoğunlukla alınmasını içeren 6. maddesi yazarın aklına küçük azınlıklar elde ederek yüksek derecedeki teşkilatlanmaları önleme çabası olup olmadığı sorusunu getirmiştir.²⁸

Sendikacı, bir sonraki yazısında söz konusu tasarının tamamını nihayet okuyabildiklerini, tasarı sahiplerinin sendikal hareketlere engel olmak ve bağımsız Türk sendikalarının yoluna gizli mayınlar döşemek için büyük çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. Ona göre kimi maddeler kasıtlı olarak açık yazılmamış, siyaset gibi sınırları belli olmayan “kaypak” kelimeler kullanılmış, “genel sözleşmeler akdetmek” şeklindeki ifadelerle toplu iş sözleşmelerinin kabul edildiği izlenimi yaratılmaya çalışılmıştır. Hatta İş ve Cemiyetler Kanunu’nda yer alan insan hak ve hürriyetlerine en aykırı hükümlerin daha ağır, fakat yalnızca rakamlar kullanılarak tasarıya konulmuştur. Tasarıyı hazırlayanlar bu kanunun yabancı dillere çevrilebileceğini düşünerek antidemokratik hükümlerini gizlemek için oldukça çabalamıştır. Tasarının bütün maddeleri üzerinde tek tek duramayacağını ifade eden yazar 4. maddeye değinmeden geçememiştir. İşçi ve işveren derneklerinin siyasi faaliyetlerde bulunmasını yasaklayan bu maddenin iktidarın demokrasiye örnek gösterdiği hiçbir ülkedeki kanunda yer almadığını belirtmiştir. Hem bir siyasi parti üyesi hem de bir sendikanın idare kurulu üyesi olmanın yasaklandığı kanunda bu iki görevi yürüten kişi CHP’li değilse kendisiyle beraber sendikanın da yıkılacağını belirtilerek çifte standarda dikkat çekilmiştir. Yazarın nazarını celbeden bir diğer husus 2. madde doğrultusunda küçük sanat işçilerine sendika kurma hakkı verilmemesi olmuştur.²⁹

Ulus gazetesinde çıkan; Çalışma Bakanlığı’na yardımcı olması için İngiltere’den iki uzmanın geldiği, bu iki uzmanın işçilerin toplu olarak çalıştığı yerlerde incelemelerde bulunarak bir rapor hazırladığı ve bakanlığa sunduğu, Bakanlığın da bu uzmanların tavsiyeleri doğrultusunda hareket ettiği yönündeki bir habere değinen yazar,

²⁸ Sendikacı, *a.g.m.*, s. 1-2.

²⁹ Sendikacı, “Demokrasi Var” Denen Yerde Böyle Kanun Yapılmaz”, *Sendika*, 7 Aralık 1946, s. 1-2.

İngiliz uzmanlara şu soruları yöneltmiştir: *“İncelemeler yaptıktan, yurdumuzu dolaştıktan, Türk işçisini toplu olarak gördükten sonra, Çalışma Bakanlığına böyle bir kanun tasarısı mı tavsiye ettiniz? Milletlerarası İş Konferanslarında müstemlekelerinizdeki insanlara bile tanımayı taahhüt ettiğiniz hak ve hürriyetlere Türk işçisinin layık olmadığını size telkin eden nedir? İncelemeleriniz, dolaşmalarınız neticesinde, Türkiye’nin müstemlekelerden de geri olduğu kanaatine mi vardınız?”*³⁰

Konuya dair üçüncü ve son yazısına Sendikacı, tasarı hazırlama işini üstlenenlerin belki de çok meşgul oldukları için sendika meselesini incelemeye zaman bulamadıklarını ya da zamanları varsa da kendilerinden sadece mevcut sendikaları başıboş bırakmamaları istendiği için buna gerek görmediklerini söyleyerek alaylı bir şekilde başlamıştır. Tasarıda yer alan sendikaların hiç kimseyi üye olmaya veya olmamaya zorlayamayacağına dair olan 7. maddesini kurnazca bir formül olarak görmüş, ilk bakışta normal gibi gözüken bu maddenin konmasındaki asıl amacın sendika nizamnamelerinde faşist eğilimli kişilerin sendikalara üye olmasını engelleyen maddeyi ortadan kaldırmak için konulduğuna dikkati çekmiştir. Tasarıda yer alan Cemiyetler Kanunu aidatının yıllık 120 lirayı geçemeyeceğine dair olan hükmünün sendikalar için uygulanmasını engelleyen 11. madde de yazarı ister istemez şüphelendirmiştir. Ona göre bu maddenin amacı, sendikalara üyelere yılda 120 liradan fazla aidat alma hakkını vermekten ziyade üyeleri ya idaresi Çalışma Bakanlığı’na tabi olan yüksek bir aidata bağlamak ya da serbest aidatı Cemiyetler Kanunu’ndakinden daha aşağı tutmaktır.³¹

Tasarıda yer alan kolektif sözleşme imzalama, üyeleri adına müzakerede bulunma ve dava açma, kulüp ve benzeri oluşumlar kurma gibi haklar yanında sendikaların sahip olması gereken diğer hakları şu şekilde sıralamıştır:

1. Alanları olan sanayi kolunda üretimin çeşitli kısımlarını idaresini ve finansmanını kontrol etmek.

³⁰ Sendikacı, *a.g.m.*, s. 1-2.

³¹ Sendikacı, “İşçiler Kanun Tasarısını Beyenmiyorlar”, *Sendika*, 14 Aralık 1946, s. 1-2.

2. Kolektif sözleşmeler doğrultusunda boşalan yerlere alınacak işçileri bizzat bulmak ve göstermek.

3. İşletme ve fabrika komiteleri ya da işçi temsilcisi seçimlerini düzenlemek ve aday listesi hazırlamak.

4. Anlaşmazlık ve grev ihtimali karşısında kitlelerin oyuna başvurulması gerektiğinde bunu teşkilatlandırmak ve kararları uygulamak.

5. İşçi sigorta kurullarının yönetimine katılmak ve işlemlerini kontrol etmek.

6. İş haklarını koruma kanunlarının ilk tasarılarının hazırlanmasına katılmak ve işçiler adına bizzat kanun tasarısı teklif etmek.

7. Ekonomik kriz zamanlarında devlet ve patronlar tarafından işsizlere yapılacak yardımların dağıtımını üstlenmek.

8. Dünya sendikaları federasyonuna girmek ve maddi-manevi yardımlarından yararlanmak.

Yukarıda sıraladığı görevlerin ileri kapitalist devletlerde yıllardan beri sendikalarca üstlenildiğini belirten yazar, Türkiye'nin her alanda olduğu gibi iş kuvvetinin teşkilatlanmasında da egemen sınıfların çarpık ve dar bakış açıları nedeniyle çok geri bırakıldığını vurgulamıştır. Son olarak ise, grev konusuna değinerek işçilerin haklı taleplerini konuşmaya yanaşmayan ve toptan reddeden işverenlere karşı grevi hak olarak tanıyan ve bütün sorumluluğun patronlara ait olduğunu ortaya koyan maddenin kanunda yer alması gerektiğini ifade etmiştir.³²

İzmir'de çıkan *Anadolu* gazetesinin de konuya değindiği görülmüştür. Avni Karacebe imzasıyla çıkan yazıda; ekonomik bütünlüğü sağlayan iş, işçi ve işveren arasında tam bir uyum sağlanırsa ancak toplum için yararlı olabileceği belirtilmiştir. İçinde bulunulan dönemin sadece Türkiye için değil, tüm dünya için darlığın hüküm sürdüğü bir dönem olduğu, bir süredir Avrupa ve Amerika'da işçi- işveren arasında yaşanan sorunların bütün insanlığa zarar verdiği iddia edilmiştir. İşçilerin üretim için çok çalışmaya mecbur olduğunu öne süren Karacebe, işçilerin çalışmasını arttıracığı için geçimlerinin

³² Sendikacı, *a.g.m.*, s. 1-2.

normal seviyede olması gerektiğini belirtmiştir. Böylece işçilerin hayat şartlarının normalin dahi altında olduğu iktidar yanlısı bir gazete tarafından kabul edilmiştir. Yazar bununla da kalmayarak hükümetin işçilerin gerçek ve yeterli olan ihtiyaçlarını tespit etmesi gerektiğini; oturmaya yetecek bir ev, normal kalorili gıda ve soğuktan koruyan bir elbiseden başka bir hakka işçilerin ihtiyacı olmadığını belirterek günümüzde de varlığını sürdüren sakat bir düşüncenin savunuculuğunu yapmıştır. İşçilerin bunlardan fazlasını istememesinin sağlanmasını savunan yazar, işverenleri ise -doğal olarak- savunmuştur. Ona göre işçisinin daima verimli çalışmasını isteyen işveren bunu sağlamanın yolunu işçilerin rahat ve huzurunda aramaktadır. İşverenin en önemli düşüncesi işçinin gerçek ve yerinde olan gereksinimlerini karşılamak ve işçiyi müesseseye bağlı tutmaktır. İşverenin, işçinin başka bir yerde çalışmaması için normal olan her fedakarlığı yapmaya hazır olduğunu belirterek işveren ile ilgili adeta toz pembe bir tablo çizmiştir. İşçi ve işveren arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi gerektiğini savunan yazar, bakanlığın hazırladığı tasarının müzakere edilmeden önce bu noktaların üzerinde durulması lazım geldiğini, kanunun en basit ve uygulanabilir, iş, işveren ve işçiyi memnun edecek mahiyette olması gerektiğini ifade etmiştir.³³

Bir başka İzmir gazetesi *Yeni Asır*'da ise sendikaların mahiyeti, yetkileri, kuruluş ve dağılışı biçimleri hakkında teknik bilgiler içeren bir yazı çıkmıştır.³⁴ Şevket Bilgin ise DP Nazilli İlçe Kongresi'nde bir işçinin dört başlıkta toplanabilecek işçi sorunlarına değindiğini belirtmiştir. Bu sorunlar;

1. Bir işçi ailesinin asgari geçinme limitinin tespit edilmeden çok düşük gündeliklerle çalışması,
2. Üç günden fazla hasta yatan işçilere gündelik verilmemesi ve ayakta tedavi edilen işçilerin ilaç masraflarının gündeliklerinden kesilmesi,
3. Kol ve kafa işçilerinin bugünü ve yarının düşünülmemesi, çalışamaz duruma geldiklerinde “paçavra gibi” sokağa atılmalarına engel olacak bir emeklilik ya da hayat sigortalarının olmaması,

³³ Avni Karacebe, “İş, İşçi ve İş Veren”, *Anadolu*, 1 Aralık 1946, s. 3.

³⁴ Sadri Aksoy, “Sendikalar Hakkında”, *Yeni Asır*, 8 Aralık 1946, s. 4.

4. Memleketin en verimli işyerlerinde çalışan işçilerin şimdiye kadar mesken sahibi yapılmamasıdır.

Bilgin'e göre yukarıda saydığı bu sorunlar nedeniyle işçi davasını politika oyunlarından ve türlü fantezilerden azade kesin hükümlere bağlamanın zamanı gelmiştir. Hayırlı hizmetler beklediği Çalışma Bakanlığı'nın bu hizmetler için kurulsun da çalışmalarını yeterli bulmayan yazar, yer yer kurulan sendikaların şimdiye kadar sesi kısık olan işçilerin sesinin daha cesur ve ümitli çıkmasını sağlasa da yeni ufuklar açmak için kafi gelmediğini ifade etmiştir. Bunun yolu olarak da işçi davasının milli bir dava olarak ele alınmasını ve işçi gündeliklerinin kazanç vergisi ile diğer mali mükellefiyetlerden muaf tutulmasını göstermiştir. Üretimi ucuzlatmanın yolu işçi gündeliklerini düşürmekten değil tam tersine randımanlı çalışan bir işçi yaratmaktan geçmekte, bu da ancak işçilere insanca yaşama hakkı verilerek olacaktır.³⁵

Çalışma Bakanı Sadi Irmak Ulus gazetesinde yayımlanan bir yazısında II. Dünya Savaşı sonrası işçi, işveren ve devlet arasındaki ilişkilerin yeniden günün siyasi olayları arasında yerini aldığını belirtmiştir. İşçi ve işveren karşısında devletin rolünün ne olması gerektiği, milli ekonomiye zarar veren cebri hareketleri etkisiz kılmanın mümkün olup olmadığı, büyük şehirlerdeki ihtisas işçiliğinin yarattığı sorunların nasıl çözüleceği gibi sorular soran bakan, devletçi bir rejimin hakim olduğu Türkiye'de bu soruların cevaplarının da devletin nizamlayıcı rolünde yattığını öne sürmüştür. Bakana göre Avrupa'daki bir asırlık kanlı patron-işçi çarpışması sonucu elde edilen hakları İş Kanunu devlet eliyle sağlamıştır. Türkiye'nin hürriyeti ana prensip saydığı gibi bir iddia öne sürerek bu hürriyet prensibi nedeniyle devletin sendika kurmadığını ve işletmediğini ifade etmiştir.³⁶

İşverenleri arkalayan, dolayısıyla sermayenin yanında saf tutan bir başka yazar makalesinde, iş yaşamındaki her aksaklığın patrone bilindiğini, fabrika ve tezgah edebiyatının hiçbir satırında işçi ahlakından söz edilmediğini belirtmiştir. İşçilerin vasıflarının neler olduğu, nasıl çalışacağı, tembellik yapıp patronu zarara sokarsa ve çalıp

³⁵ Şevket Bilgin, "İşçilerin İnsanca Yaşamak Hakkı", *Yeni Asır*, 11 Aralık 1946, s. 1-2.

³⁶ Sadi Irmak, "İşçi ve Devlet", *Ulus*, 10 Aralık 1946, s. 1, 5.

çırparsa alacağı cezanın ne olacağını hangi meslek teşekkülünün belirleyeceği gibi sorular sorduktan sonra ülkedeki işçi sendikalarının işçi-işveren arasında hak düzenini sağlamak yerine bir siyaset dolabı olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre, işçiler arasında patrona “sağmal inek” gözüyle bakanlar çoktur, çalışmadan bir gün fazla gündelik almayı marifet sayanlar vardır. Ayrıca patronu soymayı silahsız savaşın ganimeti olarak görmektedirler. Bu fenalıkları yapan işçilere bütün kapıların kapanması gerekmektedir.³⁷

Bir gazete haberinde Halk Partisi’nin desteklediği Nuruosmaniye’deki Türkiye İşçileri Derneği’ne son zamanlarda pek çok derneğin katıldığı, bunlardan birinin de İstanbul Matbuat Teknisyenleri Birliği’nin olduğu belirtilmiştir. Aynı haberde sendikalarla ilgili tasarıdaki hükümlerden CHP’nin desteklediği bu derneğin sorumlu tutulmayacağı öne sürülmüştür. Bu haber üzerine Türkiye Basın ve Basım Makinistleri Sendikası kurucularından ve genel sekreteri olan Aziz Uçtay, Cumhuriyet Halk Partisi’nin şimdiden bu tip imtiyazlarla işçileri derneğe üye yapmak için bu haberleri yaydığını belirtmiştir. Tasarının işçi olmayanların sendikalarda yer alamayacağına dair hükmü olmasına rağmen söz konusu derneğe sağlanan ayrıcalıklarla derneğin başında bulunanların yağ tüccarı, şeker tüccarı gibi vasıflara sahip kişiler olacağını öngörmüştür.³⁸

Bir yandan işçiler arasında sendikalaşmanın hızla artması öte yandan Çalışma Bakanlığı’nın bir kanun tasarısı hazırlaması üzerine meseleye İzmir’de çıkan iktidar yanlısı *Türk İşçisi* gazetesi de değinme ihtiyacı hissetmiştir. Nitekim yazının başında, son zamanlarda kurulan işçi sendikaları ve bu isimde bir de gazete çıkarılmasının bu teşekküllerin yanlış ve milli olmayan bir yolda gitmesine engel olmak, başka amaçlara alet olmalarına müsaade etmemek ve bu teşekküllerden ülkenin ne beklediğini ortaya koyma gereksinimi doğurduğu belirtilmiştir. Ardından, sendikaların batıda ortaya çıkışına değinilerek bazı ileri ülkelerde ancak 150 yılda sendikaların bugünkü verimli haline geldiği, bu yüzden de Türkiye’de kurulan işçi teşekküllerinin bu doğal ve tedrici ilerleyişi inceleyerek kendi milli bünyemize uyarlanması gerektiği savunulmuştur. İşçiler sadece

³⁷ Hakkı Süha Gezgin, “İş ve İşçi Ahlakı”, *Vakit*, 26 Aralık 1946, s. 2.

³⁸ Aziz Uçtay, “İşçilere Yeni Bir Tuzak”, *Ses*, 4 Aralık 1946, s. 2.

sanayinin bir parçası değil aynı zamanda “kalbi vatan sevgisiyle çarpan iyi bir vatandaş” olarak görülmüştür. İşçinin sendika veya derneğine yalnızca kişisel sorunları için başvurduğu, bu yüzden de bu teşekküllerin sınai ve iktisadi meselelerin yanı sıra işçilere dair toplumsal meselelerle de ilgilendiği belirtilerek sendikaların siyasetle herhangi bir alakası olmaması gerektiği, bu zararlı ve tehlikeli yola girerlerse işçileri sonu uçurum olan bir yola sokmuş olacakları ileri sürülmüştür.³⁹

17 Aralık'ta başta TSEKP ve TSP olmak üzere bu partilere bağlı işçi teşekkülleri ile pek çok sol yayın organının kapatılması ve birçok kişinin tevkif edilmesinin ardından işçilerin Türklüğüne ve antikomünistliğine yapılan vurgu artmıştır. Örneğin, *Türk İşçisi* gazetesinde Mehmet Usta ve Çıracık Ali isimli iki hayali karakter üzerinden bu vurgunun yapıldığı görülmüştür. Bu hikayelerden birinde Yunanistan'daki iç savaş nedeniyle Yunanlıların tehlikeyi önceden görüp tedbir alamadıklarını belirten Mehmet Usta, bu tehlikenin işçilerin ve emekçilerin gözlerini dört açarak, başkalarının tehditlerine, yalanlarına ve dedikodularına kanmayarak önlenebileceğini söyler. Bunun üzerine Çıracık Ali ise bizim için böyle bir tehlike olmadığını, çünkü Türk işçisinin Türk soyundan geldiğini asla unutmadığını belirterek “Biz önce Türk'üz, ondan sonra işçiyiz. Ve vatansız, milliyetsiz, duygusuz işçilerden değiliz!” demiştir.⁴⁰

Bu iki karaktere ait bir başka hikayede epey aşına olduğumuz, günümüzde de benzer söylemlerin üretildiği bir diyalog yaşanmıştır. Türklerin düşmanı olan bazı kişilerin halkın arasına karıştığını söyleyen Mehmet Usta'ya göre bu kişiler memleketin iç rahatlığına kavuştuğunu görmek istememektedir. Bunu da çeşitli yalanlar ortaya atarak yapmaktadırlar. Mehmet Usta ardından sözü Türk işçisine ve kapatılan sol dergilere getirmiştir. Ona göre Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kapattığı “acayıp” isimli dergiler son zamanlarda iyice gemiyi aziya almışlardı. Bu dergileri bıraksalar memleketi Rusya'ya “peşkeş” dahi çekeceklerdi. Fakat bunları kapatmak komünist propagandayı engellemek için yeterli değildir. Çünkü ellerine fırsat geçtiğinde ülkeyi parçalamak için gizlice çalışmaya devam edeceklerdir. Hükümetin aldığı tedbirleri yeterli görmeyen Mehmet Usta, kendilerinin de Türk

³⁹ Nazmi Sevgen, “Dernekler ve Sendikalar”, *Türk İşçisi*, 7 Aralık 1946, s. 3.

⁴⁰ “Biz Türk işçisiyiz!”, *Türk İşçisi*, 21 Aralık 1946, s. 2.

işçisi arasında ikilik yaratmak isteyenlere bunun işe yaramayacağını anlatmaları gerektiğini, bunun da “düşman maşalarına bir tekme indirmekle” mümkün olacağını söylemiştir.⁴¹

İşçilere atfedilen vatansever ve milliyetçi sıfatlar hikayeler vasıtasıyla olduğu kadar işçilerle yapılan röportajlarda da vurgulanma gereği hissedilmiştir. *Tanin* gazetesinin bir muhabiri bazı işçilerle oldukça ilginç bir röportaj gerçekleştirmiştir. Çünkü muhabir Tekel’in kutu fabrikasında çalışan kadın işçilerden birine işlerinden memnun olup olmadıklarını sorduğunda işçi çok memnun oldukları, hatta tatil günlerinde dahi fabrikanın hasretini çektikleri cevabını vermiştir. Aldıkları ücretten de memnun olduklarını ifade eden işçi, amirlerinin onlar istemeden saat ücretini arttırdığını söyleyerek oldukça iyimser bir tablo çizmiştir. Muhabirin bazı gazetelerde işçilerinin adının politikaya karıştırıldığını söylemesi üzerine kendilerinin her şeyden önce Türk, onları düşünen, kayıran ve yaşatan büyüklerine inanmış kişiler oldukları karşılığını vermiştir. Muhabirin konuştuğu bir başka işçi olan Hasan Usta’nın, dört çocuğu ve eşinin geçimini sağlamada yaşadığı zorlukları anlatması o dönemki işçilerin durumunu gözler önüne sermesi bakımdan önemlidir. Ancak Hasan Usta’nın da muhabire aynı şeyleri söylediği görülmüştür. İşçileri ülkenin en sadık adamları olarak tanımlayan Hasan Usta, her şeyden önce Türk ve milliyetçi olduklarını, Cumhuriyet’i ve büyüklerini sevdiklerini, politikadan anlamadıklarını, aralarından üç beş “cahil” ve “sapıtmış” varsa da Türk işçilerinin milliyetçi olduğunu belirtmiştir.⁴²

CHP’nin Eyüp İlçe Kongresi’nde işçi temsilcisi sıfatıyla konuşan Yaşar İyidoğan isimli bir kişi ise, 2500 işçinin temsilcisi olarak Türk işçisine isnat edilen solcu ve komünist sıfatlarını reddederek tek bir yollarının olduğunu, bu yolun da Atatürk’ün yolu olduğunu ve İnönü’nün etrafında birleşmiş bir kütle halinde bulduklarını söylemiştir. Kongredeki bu konuşma üzerinde *Türk İşçisi* gazetesinde kaleme alınan bir yazıda İyidoğan’ın bütün Türk işçisinin duygularına tercüman olduğu iddia edilmiştir. Kimsenin Türk işçisini komünistlik, kıvılcık, sağcılık ve irtica ile itham edemeyeceği belirtilmiştir. “Türk işçisi neden komünist olsun?” sorusunu soran yazar, Türk işçisinin komünizmin

⁴¹ “Sular Uyuyor, Düşmanlar Uyumuyor!”, *Türk İşçisi*, 28 Aralık 1946, s. 2.

⁴² Cevval Gülergün, “İşçilerle Geçen Kısa Yolculuk”, *Tanin*, 25 Şubat 1947, s. 5-6.

hüküm sürdüğü yerlerde işçilerin durumunun kötü olduğunu bildiğinden dem vurmıştır. Doktor, avukat, şair gibi mesleklerle ortaya atılan bazı “avarelerin” komünizm propagandası yaparak elde ettiği menfaatleri herkesin bildiğini öne sürmüş, yabancı ideolojilerin propagandasını yapan bu kişilerin işçilikle, hatta Türklükle alakası olmadığı suçlamasını yapmıştır.⁴³

1947 yılının Ocak ayına gelindiğinde kanun tasarısının Bakanlar Kurulu’nda incelendikten sonra adının “İşçi Sendikaları Kanunu” olarak değiştirildiği görülmüştür. Tasarı ile sendikaların milli bir mahiyete bürünmesi amaçlanmış, “kökü dışarıda olan” cereyanların sendikalardan uzak tutulacağı ve sendikaların uluslararası kurullarla ilişki kurmasının yasaklanacağı belirtilmiştir.⁴⁴ 26 Ocak’ta ise tasarı “İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” adıyla Meclis’e sunulmuştur.⁴⁵

20 Şubat’ta Çalışma Bakanı Sadi İrmak’ın teklifi üzerine ivedilik kaydıyla müzakere edilen tasarıyla ilgili ilk söz alan CHP Diyarbakır Milletvekili Vedat Dicleli, zirai ülkelerde dahi sanayileşmenin bir zorunluluk olduğu ve bunun doğal sonucu olarak bir işçi zümresinin ortaya çıktığını, ülkede de yaklaşık 1.5 milyon işçinin bulunduğunu, bu tasarıdan önce kurulan bazı dernek ve sendikaların başıboş ve zararlı kimi cereyanlara alet olduklarını, ancak bu cereyanların engelleneceğini belirterek tasarıyı savunmuştur.⁴⁶ Ardından söz alan CHP Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas, böyle bir tasarı için henüz erken olduğunu, Avrupa’da sendikaların patronlara karşı işçilerin çıkarlarını korumak amacıyla kurulduğunu, bu sendikaların uluslararası bir mahiyet kazandıklarında işçi partilerine dönüştüğünü, bizde ise işçinin hakkını gasp eden patronlar varmışçasına sendikalar kurmanın çok erken faaliyete geçmek olacağını ifade etmiştir. Ona göre tasarıda kooperatif kurulmasıyla ilgili hüküm gibi sendikalarla alakasız mevzular

⁴³ Said Kesler, “Türk İşçisi Konuşuyor” *Türk İşçisi*, 4 Ocak 1947, s. 1.

⁴⁴ “İşçi Sendikaları”, *Akşam*, 17 Ocak 1947, s. 1; “Yeni İşçi Sendikaları Tasarısı”, *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1947, s. 1, 3; “İşçi Sendikaları Kanunu Tasarısı”, *Yeni Sabah*, 18 Ocak 1947, s. 3.

⁴⁵ “İş ve İşveren Sendikaları”, *Akşam*, 27 Ocak 1947, s. 3; “Sendikalar Tasarısı Meclise Sunuldu”, *Ulus*, 26 Ocak 1947, s. 1, 10; “Sendikalar Kanunu”, *Vatan*, 27 Ocak 1947, s. 1, 3.

⁴⁶ “Sendikalar Kanunu Kabul Edildi”, *Tasvir*, 21 Şubat 1947, s. 1, 5.

da yer almıştır. İş saati ve ücretlerinin düzenlenmesinde sendikaların yetkili olabileceği ve sendikaların siyasi faaliyetlerde bulunamayacağına dair hükümleri hatırlatarak yine de sendikalara siyasi hak ve yetkiler verildiğini ileri sürmüş ve tasarıyla ilgili açıklama istemiştir.⁴⁷

DP Sinop Milletvekili Suphi Batur, işçilerin grev hakkı konusuna değinmiştir. Çalışma Bakanlığı'nın yabancı mevzuat hakkında ilgili komisyon üyelerine dağıttığı raporda bazı devletlerde grevin kabul edilmediğini belirtmesine rağmen bunun hangi devletler olduğunun belirtilmemesini dikkat çekici bulmuştur. Almanya, İtalya ve Rusya'da grev hakkının olmadığı bilgisini veren Batur, Türkiye'de sendikaların kurulmasına izin verilmesine karşın grev hakkı tanınmamasının sendikaların güçsüzleşmesine yol açacağını, grev hakkının suiistimal edilmeyecek şekilde tasarıya eklenmesini partisi adına talep etmiştir. Her ne kadar tasarının milliyetçi bir ruh taşımasını ve sendikaları kökü dışarıda olan ideolojilerden uzak tutmasını takdirle karşılasalar da sendikaların umumi ahkam dışında bakanlığın denetiminde olacağına dair maddeyi yanlış bulmuş ve grev ile lokavt hakkı tanınmasını istemiştir.⁴⁸

DP milletvekilinden sonra kürsüye çıkan Sadi İrmak, Cemiyetler Kanunu'na yapılan değişikliğin ardından meslek ve sınıf çıkarlarını korumak için kurulan teşekküllerin bir süre sonra amaçlarından uzaklaşmaları üzerine bu teşekküllere yeni bir düzen vermeye mecbur kaldıklarını öne sürmüştür. Büyük çoğunluğu oluşturduğunu iddia ettiği vatanperver işçiler bakanlığa başvurarak rehberlik etmesini talep etmişler, devletin yardımını istemişlerdir. Bakana göre Türkiye'ye yakışan sendikalar devletle beraber kamu çıkarları içerisinde zümre menfaatlerini savunan sendikalardır ve tasarıya hakim olan ruh da budur. Tasarıya işverenleri de dahil etmelerinin nedenini ise devletin işverenle işçi arasında adaletli ve basiretli bir nazım rolü oynamasının sembolü olarak açıklamıştır. Bakan, sendikaları devletin temsil ettiği

⁴⁷ “Sendikalar Kanun Tasarısı Kabul Edildi”, *Vakit*, 21 Şubat 1947, s. 5; “İşçi Sendikaları Tasarısı Kabul Edildi”, *Ulus*, 21 Şubat 1947, s. 1; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 4, Toplantı: 1, 20 Şubat 1947, s. 295-297.

⁴⁸ “Mecliste İşçi Sendikaları İçin Tartışmalar”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat, 1947, s. 3; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, s. 299-300.

ana fikirle çatışmayan ve birbirleriyle bağdaşan, uzlaşmacı ve milli menfaatleri her şeyi üzerinde tutan teşekküller olarak gördüklerini belirterek aslında bağımsız değil devlet güdümünde olan sendikalar istediklerini ima etmiştir. Grev meselesiyle ilgili ise, liberal devletlerde grev hakkının olabileceğini, ancak Türkiye’de liberal değil devletçi bir rejim olduğunu ifade etmiş, enternasyonalin şubelerini Türkiye’de açtırmayı asla düşünmediklerini ilave etmiştir.⁴⁹ Bakandan sonra söz alan DP İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü tasarının acele ve kısa bir biçimde hazırlandığını, bütün demokratik ülkelerde işçilere grev hakkının tanındığını ifade etmiştir. CHP Zonguldak Emin Erişilgil ise, kendine göre dertleri bulunan Türk işçisinin bu tasarının kabulünden sonra teşkilatlanmasına yardım edilmiş olacağını ve son zamanlardaki sol cereyanlarla Türk işçisinin alakasının bulunmadığını belirtmiştir.⁵⁰ CHP Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars ise, Atatürk’ün “Biz bize benzeriz.” sözüne aykırı hareket edildiğini, Köprülü’nün grev meselesi üzerinde fazla durduğunu, oysaki zamanında İş Kanunu’nda grevin yasaklanması teklifini Meclis’e sunan kişilerin bir kısmının şu an DP’de olduğunu, Avrupa ve Amerika’nın faydalı şeylerini aldıklarını, grev de zararlı olduğundan bunu almayacaklarını belirtmiştir. Son olarak söz alan komisyon sözcüsü CHP Denizli Hulusi Oral, tasarının günün ihtiyaçlarını karşılayacağını ve acilen kabul edilmesi gerektiğini, diğer ülkelerin sendikal tecrübelerinden yararlanarak Türk karakterine, ruh ve tarihine uygun bir tasarının hazırlandığını, grevin demokrasinin bir gereği olarak kabul edilmesine imkan olmadığını ifade etmiştir. Daha sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiş, yapılan bazı ufak tefek değişikliklerden sonra tasarı 20 Şubat 1947’de kanunlaşmıştır.⁵¹

Sendikalar Kanunu tasarısının Meclis’teki görüşmeleri vesilesiyle Hikmet Bayur *Kuvvet* gazetesinde bir yazı kaleme almıştır. Her ne kadar bu gazetenin ilgili sayısını bulmak mümkün olamamışsa da *Cumhuriyet*

⁴⁹ “İşçi Sendikaları Tasarısı Kabul Edildi”, *Ulus*, 21 Şubat 1947, s. 2; “Sendika, İş Kazaları Analık Sigorta Kanunları”, *Akşam*, 21 Şubat 1947, s. 1; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, s. 300-304.

⁵⁰ “Kiralara Yapılacak Zam”, *Tanin*, 21 Şubat 1947, s. 2; “Sendikalar Kanunu Kabul Edildi”, *Vatan*, 21 Şubat 1947, s. 3; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, s. 305-306, 309-311.

⁵¹ “İşçi Sendikaları Tasarısı Kabul Edildi”, *Ulus*, 21 Şubat 1947, s. 4; “Mecliste İşçi Sendikaları İçin Tartışmalar”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1947, s. 3; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, s. 313, 314-316.

gazetesi bu yazıyı kısaca aktarmıştır. Bayur, kanunun görüşüldüğü sırada yapılan tartışmaların CHP içinde hala devam eden zihniyeti göstermesi bakımından önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre, tartışmalar vesilesiyle hükümet sendikaların hızla gelişmesi ve istemediği kişilerin kontrolüne girmesi karşısında beklemediği bir durumla karşılaşmış ve yeni tedbirler alarak kanunlar çıkarmak mecburiyeti hissetmiştir. Meclis kürsüsünde sendikaların durumu ve grev meselesiyle ilgili bu tarz deliller serdedilmemesini arzu etmiş ve bunun aleni bir zaaf göstergesi olduğunu savunmuştur.⁵²

Meclis’te kanun tasarısının görüşüldüğü sırada işçilere grev hakkı tanınması lehinde bulunulması vesilesiyle kaleme alınan bir yazıda, İngiltere ve ABD’de işçilerin yüksek ücret taleplerini grev yoluyla elde etmelerinin normal olduğu, çünkü bu ülkelerde işverenlerin bir şirket ya da birey olduğu, bu yüzden de bir grev durumunda karşı karşıya gelen iki tarafın da birey olduğu belirtilmiştir. Yazara göre, Türkiye’deki durum ise farklıdır. Türkiye’deki bir grevde işçinin karşısına çıkacak olan devlettir. Ücretlerin arttırılmasının talep edildiği bir grevde izlenen yol devletten zorla hak talep etmektir. Dolayısıyla grev liberal ve devletçi ülkelerde farklılık arz etmektedir. Bu bakımdan devlet asla kimsenin kendisine karşı çıkmasını istemez. Aslında Türkiye gibi ülkeler sanayi bakımından henüz çocuk denilebilecek seviyede olduğu için işçilere grev hakkı verilse dahi sonuç değişmeyecektir. Çünkü işçilerin sayısı sonucu değiştirmek için yeterli değildir. Son olarak yazar, grevin Türk işçisine bir şey kazandırmayacağını, onun refah seviyesini yükseltmeyeceğini savunmuştur.⁵³

İşçilere grev hakkı verilmemesini savunan bir diğer isim ise devrin önemli kalemlerinden Hüseyin Cahid Yalçın’dır. Ona göre, Bolşevikler Türkiye’yi alt üst etmeye ve kanlı bir isyanla boğmaya azmetmişken ve kanun hükümlerimizin gevşekliğinden faydalanarak içimize fesat teşkilatları sokmaları mümkünken işçilere, memurlara, hatta zabıtalara grev hakkı verilemez. Bu hakkı vermemek hürriyet ve demokrasiye aykırı değildir, çünkü grev bir mücadele silahıdır. O dönemki koşullar

⁵² “Sendikalar Kanunu”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1947, s. 3.

⁵³ Nâzım Arslanger, “Maksat: İşçinin Refahı”, *Tanin*, 23 Şubat 1947, s. 5.

altında grev hakkını tanımak komünist zehrinin milli hayata karışmasına göz yummak demektir.⁵⁴

Nadir Nadi'ye göre, 20. yüzyılın çözemediği büyük davalardan biri de sendika meselesidir. Sendikalar siyasi birer teşekkül müdür sorusuna hem evet hem hayır cevabını veren Nadi, iktisadi sınıfların resmen ortadan kaldırıldığı ya da devlet kontrolüne alındığı ülkelerde sendikaların siyasi bir mahiyetinin olmadığını, liberal-burjuva rejimlerinde ise doğrudan ya da dolaylı olarak birer siyasi teşekkül olduklarını belirtmiştir. Kendisi grev hakkının sosyal hayatın bütün düzeniyle ilgili ve sendikalara siyasi bir mahiyet kazandıran başlıca unsur olduğunu savunmuştur. Grevin patronlardan ziyade halk çoğunluğuna ve milli varlığa zarar verdiğini ileri sürmüş, komünist propagandasına karşı oldukça hassas davranan DP'lilerin bu propagandaya en çok hizmet edecek grev hakkını savunmalarını anlamanın güç olduğunu dile getirerek devletçi bir ülkede işçi-işveren arasındaki ihtilaflarda meselenin çözümünün grevden beklenmemesi gerektiğini öne sürmüştür.⁵⁵

Meclis'ten kanun tasarılarının geçiriliş şeklinin eleştirildiği bir yazı bu çalışma kapsamında karşılaşılan tek örnektir. Yazıda, son zamanlarda Meclis'ten geçirilen bazı kanun tasarılarının bir iki günde, ivedilik kayıtlıların ise –ki Sendikalar Kanunu bu şekildedir- bir günde çıkarıldığı, bu tasarıların metinlerinin basına ancak tasarı kanunlaştıktan sonra ulaştığından yakınılmıştır. Böyle olunca kanunlar hakkında ya hiç mütalaa yürütülememekte ya da eksik metinler üzerinden yanlış düşünceler ileri sürülmektedir. Yazara göre, ülkedeki en akıllı, en dirayetli ve en tecrübelilerin Meclis'te ve hükümette olduğunu söylemek millete iftira atmak anlamına gelecektir. Şayet kanun tasarıları oldu bitti şeklinde yasalaşmadan basına verilirse mütalaa ve münakaşa edilmesi imkanı doğacağından daha faydalı olacaktır.⁵⁶

Türk işçisinin çalışmasının millet ve ülke için ne kadar gerekli olduğu, böyle çalışarak tıpkı askerlik gibi kutsal bir vazifeyi yerine

⁵⁴ Hüseyin Cahid Yalçın, "Grev Hakkı", *Tanin*, 25 Şubat 1947, s. 1.

⁵⁵ Nadir Nadi, "İşçi Sendikaları ve Grev Hakkı", *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1947, s. 1.

⁵⁶ Sadun G. Savcı, "Kanun Tasarıları Hakkında", *Vatan*, 27 Şubat 1947, s. 2.

getirdiğinin anlatılması gerektiği savunulan bir yazıda, bunun sadece sözle değil işçilere haklar verilerek, kolaylık sağlayarak ve kendilerine güvenildiği belli edilerek yapılabileceği belirtilmiştir. Türk işçisine çalışma şevki vermek için Sendikalar Kanunu ile sendikalar kurmasına izin verildiği ifade edilmiştir. Bu yazıda da önce milliyetin sonra mesleğin geldiği savunularak her Türk işçisinin evvela Türk, sonra işçi olduğu; önce Türklük hakkını sonra işçi hakkını düşündüğü öne sürülmüştür. Türklerdeki eski işçi birliklerinin Ahilik ve ehl-i fütüvete dayandığı, sendika kurabilme yollarını ve kolaylıklarını işçilere yeniden göstererek Ahilerin döneminde olduğu gibi hayırlı ve verimli bir gelişmeye vesile olunduğu ifade edilmiştir.⁵⁷

Kanunun kabulünden sonra *Ulus* gazetesinde bir yazı kaleme alan Sadi İrmak, Türk işçisi için özel bir bakanlık kuran, iş bulmayı kamu hizmeti haline getiren, sosyal sigortaları vücuda getiren Meclis’in iş aleminin yapıcı kuvvetlerine toplanma ve teşkilatlanma hak ve hürriyetini de sağladığını belirtmiştir. Ona göre, tüm bunları geniş bir hürriyet rejimi içerisinde, zengin olmayan bir ülkede ve daha sanayileşmenin ilk aşamasında başaran Meclis, Sendikalar Kanunu’nu özel bir demokrasi anlayışının eseri olarak yaratmıştır. Kanunun gelişmiş bir sendika tipi yarattığını öne sürerek bu savını şu delillere dayandırmıştır:

1. Türk sendikalarını hükümet değil işçiler kuracaktır.
2. Sendikalara girmek ve sendikalardan ayrılmak serbesttir.
3. Sendikaların gelişmesine engel olacak; partilerin sendikaya müdahale etmesi, meslekten olmayanların sendikalara üye olması, sendikaların siyasete bulaşması gibi etmenler bertaraf edilmiştir.
4. Sendikaların; kolektif sözleşme imzalama, hakem kurullarına ve mahkemelere başvurma, kooperatif kurma gibi demokratik yetkileri olacaktır.
5. Bütün gerçek demokrasilerdeki gibi sendikalar milli teşekküller olacaktır.

⁵⁷ “Çalışma Şevkini Arttırmak İçin”, *Ankara*, 21 Şubat 1947, s. 1.

Kanunda grev hakkının olmamasının sendika hürriyetine engel olmadığını savunan bakan, o günün koşulları, ülkenin o günkü çıkarları ve dünyada görülen hukuki eğilimlere göre Sendikalar Kanunu'nun gelişmiş bir demokrasi anlayışı ile milletin ihtiyaçlarına uygun olduğunu ve sosyal bir ilerlemeyi ifade ettiğini ileri sürmüştü, ayrıca milliyetçi ve devletçi bir görüşün ürünü olarak değerlendirmiştir.⁵⁸

Karagöz mecmuası Sendikalar Kanunu'nun çıkması vesilesiyle Türk işçisinin sendika kurma hakkı kazanmasını sevinçle karşılamıştır. Bu milliyetçi siyasi ve mizahi dergi artık sendikaların millileşeceğini ve "Moskof katakullisi" olmayacağını, sendikaları işçilerin yöneteceğini, "cart curtla" efendilik ve akıl hocalığı taslayarak işçilerin dışarıdan sömürülemeyeceğini belirtmiştir. Dışarıdan sömürülmekten kasıt TSP ve TSEKP vasıtasıyla Sovyetler olsa gerektir.

CHP Milletvekili Vedat Dicleli de *Vakit* gazetesinde çıkan yazısında tıpkı Meclis görüşmelerindeki gibi kanunu savunmuştur. Sayısı 300 bini aşan işçi topluluğuna son 10 yılda hızla sanayileşen Türkiye'de sendika kurma hakkının tanınmasını yerinde bulan Dicleli'ye göre Sendikalar Kanunu büyük bir realiteyi müşahade etmekten ve mevcut teşekkülleri bir düzene sokmaktan başka bir şey yapmamıştır. Sınıf esaslı kurulan teşekküllerin içeriğini belirlemiş, bu hakkın başladığı ve bittiği yeri saptamış ve nasıl kullanılacağını tespit etmiştir. Kanunla işveren sendikaları kurulma hakkı da tanınmış olmasını devlet fabrikalarının da bu sendikalara dahil olabileceği anlamına geldiği şeklinde yorumlamış, iktisadi devletçilik siyaseti takip eden bir ülkede bazen devletin işveren olarak ortaya çıkmasını doğal görmüştür. Hatta üretim üzerine işverenlerle mesleki iletişime geçmek, işverenlerin işçiler aleyhine birleşmesine ve karar almasına engel olmak bakımından bunu faydalı bulmuştur. Kanunun dar bir lonca zihniyetinden ziyade geniş bir demokratik zihniyetle hazırlandığını savunmuş, kanunda sendikaları bağlayan tek hükmün gayri siyasi olmaları hakkındaki hüküm olduğunu öne sürmüştür. Akabinde sendika üyelerinin meslek menfaatleri için hareket etmesini, kanunlar çerçevesinde hakkını aramasını yerinde ve doğal gördüklerini, karşı çıktıkları ve iş dünyası açısından zararlı

⁵⁸ Sadi İrmak, "Türk Sendikaları", *Ulus*, 24 Şubat 1947, s. 2; Sadi İrmak, "Türk Sendikaları", *Vakit*, 27 Şubat 1947, s. 2.

gördükleri noktanın herhangi bir siyasi cereyana ve partiye alet olmak olduğunu belirtmiştir.⁵⁹

İşveren ile işçinin arasındaki anlaşmazlığın oldukça eskilere dayandığının belirtildiği bir yazıya göre iki taraf da daima birbirinden şikayet etmektedir. Daha sonra İngiltere’de iş hukukunun nasıl oluştuğu tarihsel süreç içerisinde anlatılmıştır. Ardından Cumhuriyet döneminde işçilerle ilgili çıkarılan kanunlardan bahsedilerek iş hukukuna katılan yeni eserlerden biri olarak Sendikalar Kanunu gösterilmiştir. Kanunun maddelerine kısaca değinildikten sonra Türk sendikası için bütün sosyal hizmetleri ve tesisleri dikkate alarak Türk işçisini korumaya, onun beden ve ruh gelişimi için bütün olanakları hazırlamaya çalıştığı ileri sürülmüştür. Dünyanın geri kalanında olduğu gibi Türkiye’de de sendikalizmin sermayenin işçiyi, işçinin de sermayeyi hırpalamamasını sağlayacağı ifade edilmiştir. Bu yazıda da öncelikle yurtsever ve milliyetperver olarak tanımlanan Türk işçisinin milli Türk sermayesi ile yurdun kalkınması ve imarında önemli bir rol oynayacağı öne sürülmüştür.⁶⁰

Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 26 Şubat’tan yaklaşık üç ay sonra da konuya dair bir yazının kaleme alındığı görülmüştür. Bu yazıda Sendikalar Kanunu çerçevesinde ülkenin dört bir yanında sendikalar kurulduğu, bu sendikaların hayırlı roller oynayacağına şüphe olmadığı belirtilmiştir. Türkiye’deki sendikaların en çok Amerikan sendikalarına benzediğini ifade eden yazar, Türk sendikalarını milli sendikalar olarak nitelemiş, uluslararası teşekküllerle herhangi bir ilişkisinin olmadığını vurgulamıştır. Savaş sonrasındaki siyasi gelişmelerin yabancı devletlerin bir ülkedeki düşmanca emellerini artık sendikalar yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığını gösterdiğini öne sürmüştür. Her ne kadar Türk işçisinin yüksek vatanseverlik duygusu ve şuuru buna engel olsa da sendikaların da işçileri bundan koruması gerekmektedir. Yazara göre işçi-işveren arasındaki ilişkileri düzenlemek için greve başvurmak iyi bir çözüm değildir. Grev, emeğin ve servetin ziyan olmasından ve işçi-işveren ilişkisinin gerginleşmesinden başka bir şeye yaramamaktadır. Esas olarak devletçi olan Türkiye’de ise grevin hiç yeri yoktur. Bu yüzden işçi-işveren ilişkilerinde nazımlık rolünü devlet

⁵⁹ Vedat Dicleli, “İşçi, İşveren Sendikaları”, *Vakit*, 18 Mart 1947, s. 2.

⁶⁰ Hüsnü Hâmit Kopdagel, “Türk Sendikaları”, *Vatan*, 24 Mart 1947, s. 2.

üstlenmiştir. Yazar, memleketi parçalamak ve Boğazlarda üsler kurmak istemekle suçladığı Rusya'nın bu emellerine ulaşmanın yolunu kökü dışarıda olan sendikalar kurulmasında ve grevlerde aradığını ileri sürmüştür. Ancak Türk sendikalarının ülkenin siyasi, iktisadi ve içtimai bünyesine uygun olduğunu ve Türk işçisinin Rus emellerine asla alet olmayacağını ifade etmiştir.⁶¹

Sonuç

II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım savaş sonrasında tüm dünyada büyük bir ekonomik ve toplumsal sorunlar zinciri olarak ülkelerin karşısına çıkmıştır. Bu zincirin en önemli halkalarından biri de işçi sınıfı olmuştur. Dünyadaki bu gelişmeler ve savaş sonrasında siyasi yönelimleri Türkiye'nin Cemiyetler Kanunu'nda bazı değişiklikler yapmasına yol açmıştır. Ancak yapılan değişiklikler sonucunda iktidar tarafından tahmin edilemeyen bir biçimde hızla gelişen işçi teşekkülleri ve iki sosyalist partinin işçi örgütlenmesindeki etkisi hükümeti harekete geçirerek önlemler almaya itmiştir. Bu önlemlerin bir ayağını bu teşekküllerde etkili olması nedeniyle sosyalist partilerin ve onlara bağlı işçi birliklerinin kapatılması, öteki ayağını ise kısaca Sendikalar Kanunu olarak ifade edilen yasa oluşturmuştur. Tabi ki sendikaların yasal olarak tanınması ve bazı haklar elde etmesi önemlidir. Fakat çıkarılan bu kanun ile sözde, sendikalar siyasetten uzak tutularak işçilerin örgütlenmesinin önü açılmıştır. Ancak sonraki süreçte görülmüştür ki iktidarın siyaset dışı sendikadan beklediği müfrit, bozguncu, bölücü olarak gördüğü sol sendikaların değil kendi güdümünde sendikaların varlığıdır. Dolayısıyla gayri siyasi sendikalar değil kendi siyasetine uygun sendikalar meydana getirmek istemiştir.

Çalışmada görülmektedir ki gazetelerin büyük bir çoğunluğu tabiri-caizse aynı telden çalmaktadır. İşçilerin örgütlenme hakkını önemli bulan gazeteler, ancak milliyetçiliğin ön plana çıkarıldığı ve Türklüğün öncelendiği işçi örgütlenmelerini hoş görmüştür. Ayrıca sendikaların varlığına devletin/hükümetin çıkarlarıyla çatışmadığı ölçüde izin verileceği vurgulanmıştır. Nitekim kanunun en önemli çıkarılış

⁶¹ A. Şükrü Esmer, "İşçi sendikaları", *Tanin*, 20 Mayıs 1947, s. 1.

amaçlarından biri de bu anlayıştır. Gazeteler de bu anlayışı savunduğundan dolayısıyla Sendikalar Kanunu’nu da savunmuşlardır.

Bilhassa 17 Aralık tevkifatından sonra gazetelerde milliyetçi, vatanperver ve antikomünist olan bir işçi profiline yapılan vurgu artmıştır. Örneğin *Türk İşçisi* gazetesi gerek yukarıda aktarıldığı gibi hikayeler yayınlarak gerek çeşitli köşe yazılarıyla Türk işçisi üzerinden koyu bir milliyetçi ve antikomünist propaganda yapmıştır. Hatta 17 Aralık tevkifatıyla tutuklanan kişileri Türk olmamakla itham ederek ırkçı bir tavır dahi sergilemiştir. Başta *Türk İşçisi* gazetesi olmak üzere sol gazeteler haricindeki diğer yayınlar meseleyi milliyetçi bakış açısıyla ele alarak sınıf temelli yaklaşımı reddetmişler, gerek işçilerin gerekse sendikaların milliliğine vurgu yapmışlardır. Nitekim Sendikalar Kanunu da bu çerçevede şekillenmiştir. Basında açıkça patronları, sermayeyi ya da burjuvayı savunan yazılar da çıkmış, hatta işçiler bazen işini savsaklayan, çıkarıcı, iş ahlakı olmayan, kurnaz kişiler olarak tasvir edilmiş, bazen de başlarını sokacakları bir ev, karınlarını doyuracak yiyecek ve soğuktan koruyacak kıyafet onlar için yeterli görülmiştir.

Yeni Sabah ve *Son Saat* gibi bazı gazeteler ise ya kanunla alakalı küçük haberler yayınlamış ya da konuya hiç değinmemiştir. Aslında gazetelerin aynı tarihlerde çıkarılan Kira Kanunu hakkında Sendikalar Kanunu’na göre daha fazla haber yapması bu tarzdaki “sakıncalı” bir konuya çok değinmek istemediklerini düşündürmektedir. Basının kamuoyu oluşturma ve halkı yönlendirmedeki en önemli araçlardan biri olduğu düşünüldüğünde o dönemki basın devletin istediği algının yaratılmasına hizmet etmiştir.

Kanuna eleştirel bakan gazeteler ise adı geçen iki sol partinin yayın organları olmuştur. Bu iki gazeteden *Gün* gazetesinin *Sendika* gazetesine nazaran daha ılımlı bir tavır takındığını söylenebilir. Şüphesiz *Gün* gazetesi de kanun tasarısına şüpheyle yaklaşmıştır. Ancak *Sendika* gazetesi tasarımı hazırlayanlara ve tasarıya karşı daha sert eleştiriler getirmiştir. Nitekim Aralık 1946’da pek çok sendikanın yanı sıra iki siyasi parti ve bu iki gazete de kapatılmıştır.

Kaynakça

Gazeteler ve Resmi Yayınlar

- “Biz Türk İşçisiyiz!”, *Türk İşçisi*, 21 Aralık 1946.
- “Çalışma Bakanı Radyoda Bir Konuşma Yaptı”, *Ulus*, 18 Kasım 1946.
- “Çalışma Bakanı Radyoda Konuştu”, *Yeni Sabah*, 18 Kasım 1946.
- “Çalışma Bakanının Ankara Radyosunda Yaptığı Konuşma”, *Tanin*, 18 Kasım 1946.
- “Çalışma şevkini Arttırmak İçin”, *Ankara*, 21 Şubat 1947.
- “Dört Ayda 2731 İş Kazası Oldu”, *Vakit*, 18 Kasım 1946.
- “İş Kanununda Bazı Maddeler Değiştiriliyor”, *Cumhuriyet*, 18 Kasım 1946.
- “İş ve İşveren Sendikaları”, *Akşam*, 27 Ocak 1947.
- “İş Veren ve İşçi Dernekleri”, *Ulus*, 25 Kasım 1946.
- “İşçi Dernekleri İçin Bir Tasarı Hazırlandı”, *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1946.
- “İşçi Sendikaları”, *Akşam*, 17 Ocak 1947.
- “İşçi Sendikaları Kanunu Tasarısı”, *Yeni Sabah*, 18 Ocak 1947.
- “İşçi Sendikaları Tasarısı Kabul Edildi”, *Ulus*, 21 Şubat 1947.
- “İşçileri Korumak”, *Vatan*, 18 Kasım 1946.
- “Kiralara Yapılacak Zam”, *Tanin*, 21 Şubat 1947.
- “Mecliste İşçi Sendikaları İçin Tartışmalar”, *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1947.
- “Sendika, İş Kazaları Analık Sigorta Kanunları”, *Akşam*, 21 Şubat 1947.
- “Sendikalar”, *Karagöz*, 27 Şubat 1947.
- “Sendikalar Hakkında”, *Ses*, 11 Aralık 1946.
- “Sendikalar Kanun Tasarısı Kabul Edildi”, *Vakit*, 21 Şubat 1947.
- “Sendikalar Kanunu”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1947.
- “Sendikalar Kanunu”, *Vatan*, 27 Ocak 1947.
- “Sendikalar Kanunu Kabul Edildi”, *Tasvir*, 21 Şubat 1947.
- “Sendikalar Kanunu Kabul Edildi”, *Vatan*, 21 Şubat 1947.
- “Sendikalar Tasarısı Meclise Sunuldu”, *Ulus*, 26 Ocak 1947.
- “Sular Uyuyor, Düşmanlar Uyumuyor!”, *Türk İşçisi*, 28 Aralık 1946.
- “Türkiye Sosyalist Partisi Genel Sekreteriyle Bir Mülakat”, *Gün*, 14 Aralık 1946.
- “Yeni Kurulacak İşçi Sendikaları”, *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1946.
- “Yeni İşçi Sendikaları Tasarısı”, *Cumhuriyet*, 18 Ocak 1947.
- Aksoy, Sadri, “Sendikalar Hakkında”, *Yeni Asır*, 8 Aralık 1946.
- Arslanger, Nâzım, “Maksat: İşçinin Refahı”, *Tanin*, 23 Şubat 1947.
- Şevket Bilgin, “İşçilerin İnsanca Yaşamak Hakkı”, *Yeni Asır*, 11 Aralık 1946.
- Dicleli, Vedat, “İşçi, İşveren Sendikaları”, *Vakit*, 18 Mart 1947.
- Esat Adil, “Sendika Düşmanları Ve İşçi Teşkilatlanmasındaki Zorluklar, Yanlışlıklar”, *Gün*, Ekim ayı ilavesi 1946.
- Esat Adil, “Sendikaların Gelişmesi Mahzurlu Mudur?”, *Gün*, 30 Kasım 1946.

- Esmer, A. Şükrü, “İşçi Sendikaları”, *Tanin*, 20 Mayıs 1947.
- Gezgin, Hakkı Süha, “İş ve İşçi Ahlakı”, *Vakit*, 26 Aralık 1946.
- Gülergün, Cevval, “İşçilerle Geçen Kısa Yolculuk”, *Tanin*, 25 Şubat 1947.
- Irmak, Sadi, “İşçi ve Devlet”, *Ulus*, 10 Aralık 1946.
- Irmak, Sadi, “Türk Sendikaları”, *Ulus*, 24 Şubat 1947.
- Irmak, Sadi, “Türk Sendikaları”, *Vakit*, 27 Şubat 1947.
- Karacebe, Avni, “İş, İşçi ve İş Veren”, *Anadolu*, 1 Aralık 1946.
- Kesler, Said, “Türk İşçisi Konuşuyor” *Türk İşçisi*, 4 Ocak 1947.
- Kopdagel, Hüsnü Hâmit, “Türk Sendikaları”, *Vatan*, 24 Mart 1947.
- Nadi, Nadir, “İşçi Sendikaları ve Grev Hakkı”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1947.
- Safa, Peyami, “Çalışma Bakanlığı ve Sendikalizm”, *Vakit*, 26 Kasım 1946.
- Savcı, Sadun G., “Kanun Tasarıları Hakkında”, *Vatan*, 27 Şubat 1947.
- Sendikacı, “Sendikaların Resmen Tanınmasına Doğru”, *Sendika*, 30 Kasım 1946.
- Sendikacı, “İşçiler Kanun Tasarısını Beyenmiyorlar”, *Sendika*, 14 Aralık 1946.
- Sendikacı, “Demokrasi var” Denen Yerde Böyle Kanun Yapılmaz”, *Sendika*, 7 Aralık 1946.
- Sevgen, Nazmi, “Dernekler ve Sendikalar”, *Türk İşçisi*, 7 Aralık 1946.
- T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Dönem: VIII, Cilt: 4, Toplantı: 1, 20 Şubat 1947, 295-323.
- Uçtay, Aziz, “İşçilere Yeni Bir Tuzak”, *Ses*, 4 Aralık 1946.
- Yalçın, Hüseyin Cahid, “Grev Hakkı”, *Tanin*, 25 Şubat 1947.

Kitap ve Makaleler

- Akinci, A. ve Usta, S. (2015) “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 29, 1-52.
- Çavdar, Tevfik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.
- Çelik, Aziz, *Vesayetden Siyasete Türkiye’de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Gülmez, Mesut, “Bir İnsan Hakkı Olarak Sendika Konusunda Türkiye’de Yasaklılıktan “Yasal Tanıma”ya Geçiş: 1947 Yasası”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 3-4 (1982), 76-108.
- Güzel, M. Şehmus, *Türkiye’de İşçi Hareketi 1908-1984*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1996.
- Güzel, M. Şehmus, *Türkiye’de İşçi Hareketi (yazılar-belgeler)*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1993.
- Karakuş, Emin, *40 Yıllık Gazeteci Gözü ile İşte Ankara*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977.

Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

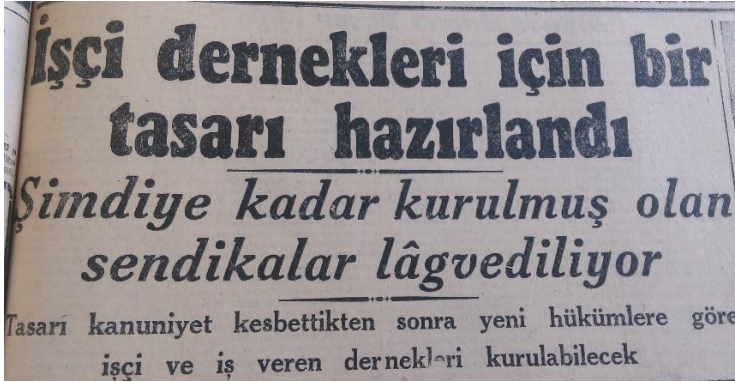
Koç, Yıldırım, "1947 Sendikalar Yasası", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 121 (1990), s. 10-14.

Koçak, Cemil, *İktidar ve Demokratlar 2. Cilt*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Timur, Taner, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, Metis Kitabevi, Ankara, 2003.

Ekler

Ek 1

Kaynak: *Cumhuriyet*, 25 Kasım 1946, s. 1.

Ek 2

Kaynak: *Sendika*, 7 Aralık 1946, s. 1.

Ek 3

Kaynak: *Türk İşçisi*, 21 Aralık 1946, s. 2.

Ek 4

Kaynak: *Ulus*, 21 Şubat 1947, s. 1.